

ՊԱՅՄԱՆՔ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համար	150 Դժ.
» Գաւառաց	» 160 »
» Օտար երկիրներու »	» 180 »
Վեցամսեայ Կ. Պոլսոյ »	» 75 »
» Գաւառաց »	» 80 »
Իւրաքանչիւր թիւի գին	60 փր.
Մասնակցան ստոր մէկ անգամի հա-	
մար 2 դուրոշ, երկու անգամի հա-	
մար 60 փարսոյ, աւելի անգամնե-	
րու համար 40 փարսոյ :	

Լ Ր Ա Պ Ի Ր

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՋԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՊԱՅՄԱՆՔ

Գուրս դաջած լրագրաց ճանրու ծախքը խմբագրութեան վրայ է :
 Լրագրոյս փրարեբեայ նամակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն խմբագիր — Տնօրէնին տխտի ուղղութիւն Կ. Պոլս. Չինիլի խան, Մասիսի գրասենեակը :
 ճանրու ծախքը չլծարուած նամակ չընդունուիր :

ՊԱՅՄԱՆՔՆԵՐ 28 ՓԵՏՐՎԱՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Այս անգամ փարիզէն եկած լրագրիկները Գաղղոյ ներքին գործոց վրայ Օրէնդրական ժողովին մէջ եղած կարեւոր վիճարանութեանց ասանակութիւնները կը բերեն, որոց վրայ կը ստուծանք մեր ընթերցողաց առաւել ընդարձակ դադարաբար մը տալ : Ինչպէս արդէն ծանուցած ենք, վիճարանութեանց սկիզբը Պ. Ժիւլ-Ֆալը բացաւ, երկար բայց ոչ այնչափ բարձր աստեղծութեամբ մը : Պ. Ժիւլ-Ֆալը խոստովանեցաւ թէ Գաղղիա նոր Սահմանադրութեան մը սկիզբնաւորութիւնն ընելու վրայ է, որով անձնական կառավարութիւնը բարձուելով անոր փոխարէն ազգային կամքը կը հաստատի : Ներկայ ընկերութեանց հիմը ժողովրդոց իրենք իրենցմէ կառավարութիւնն է ազատութեան միջոցաւ : Գաղղիա 1869 էն 'ի վեր յարգարկան բայց ազդու կերպիւս այն սկիզբունքի գործարարութիւնը խնդրեց, հետեւաբար սխալ է ըսել թէ ներկայ բարեկարգութիւնները կայսրն ինքիւրմէ բրաւ : ոչ, այլ ազգը պահանջեց զանոնք : Կայսերական կառավարութիւնն 'ի սկզբան բոլոր ազատութիւնները կործանեց, 'ի բաց առեակ ընդհանուր բուէարկութեան կառուցեց, որ ազգին կարելիութիւնն կ'ընծայէր ասանց արիւնհեղութեան կառավարութեան դէմ մրցելու : Ընդհանուր բուէարկութիւնը 1852 էն մինչեւ 1860 ստորկութեան վիճակի մէջ մնաց : Խոսալից պատերազմէն ետեւ ազատութիւնն առաջին անգամ արթնացաւ : 1863 'ի ընտրութեանց միջոցին ազատական շարժումը մեծցաւ, եւ 1869 'ի ընտրութեանց ժամանակ գրեթէ յարձանակը տարու : Արայն թէ ազգային մէջ սխալներն արդէն ձեռք բերուած արգասիքը չ'ըլտանգեն, քանզի խաղաղական յեղափոխութիւնն նախամեծար ինչ կայ, եւ լատարգոյն է սեղմեալ բայց զարգացող ազատութիւնը, քան թէ այն 'որ փոթորիկներով ձեռք կը բերուի : Ասոր համար ինչ պէտք է, պարզ միջոցներ, Գաղղիական ժողովուրդը կը պահանջէ ազատ մամուլ մը, արդեւրէն բոլորովին ազատ հասարակայնն դուրսբան իրաւունքը, ընկերակցութեանց ազատութիւնն կը կամի որ տէրութեան պաշտօնատարներն անպատիժ մնալու ապահով կարգ մը չ'կազմեն, եւ կ'ուղէ թօթալիկ զինուորական ծառայութեան 'ու տղիտութեան կրկնակի լուծը : Նոր պաշտօնէութեան պարտքն է 1869 'ի ընտրութեամբ բացարձակ ազգային կամքը կատարել : Բայց ինչ քաղաքականութեան պիտի հետեւի 'ինչ միջոցներ ձեռք առնելու միտք ունի : Պ. Ժիւլ Ֆալը անկախ քաղա-

քաղաքներ անուանելու, զինուորական բեռը ժողովրդեան վրայէն թեթեւեղներու, դատարարութիւնը պարտաւորել ընելով ծառայելու, երեսփոխանաց ընտրութեան արգասիքը արշտօնական մը վրայ հաստատելու պիտի լից վրայ ծանրանալով, այսպէս վերջացուց իւր աստեղծութիւնը :
 « Երբ որ պաշտօնէութիւնը ներկայանայ ընդհանուր բուէարկութեամբ վերանորոգեալ Օրէնդրակ ժողովոյ մը, որ ստուգի ժողովրդեան ներկայացուցիչն ըլլայ, այն ատեն կրնայ իւր գործը շարունակել, եւ մեք ալ ասանց մեր վստահութիւնը տալու զինքը կը պաշտպանենք : Պաշտօնէայնք կը ճանչնանք որ մեր ձեռնտուութիւնը բանի առջ չ'գրին, բայց հասարակայնն դատաւարութեան ներքեւ ինկան : Մեր դէմն եղող պաշտօնէայք, քանի որ ազատութիւնը հաստատելու ջանք ընեն, իրենց օգնական պիտի դանեն զմեզ : Իսկ եթէ ընդհակառակն անձնական կառավարութեան պաշտօնէայնքն ըլլալու յամուին, զմեզ անողք հակառակորդ պիտի դանեն իրենց : »
 Արտաքին գործոց պաշտօնէայ Տարիւ կոմսը կառավարութեան կողմանէ պատասխանելով ըսաւ :
 « Բառատուն տարիէ 'ի վեր երբոր Գաղղիոյ մէջ կառավարութեան մը վերայ դէն 'ի ձեռնին յարձակում կը ըլլայ, միշտ կրնան թէ կառավարութիւնը կը սխալի ինքզինք պատշտպանելով, եւ թէ խոսովութիւններն ինք կը գրգռէ : Երկու չեւ կառավարութեանց անկման վայրկեանը դաւադրութիւնը կուրանային, եւ այն ատեն պարծիլ կ'սկսեն : . . . : Ստոյգն այս է որ ամայ մը մէջ երկու անգամ փարիզի մէջ բարեկարգութիւնը վերահաստատուեցաւ առանց արիւնհեղութեան, եւ խոտիւրարներու բռնադրօսութեանց հակառակ : Կառավարութիւնը խոսովութեանց առաջին անունը համար ամեն ջանք 'ի գործ դնելէ հետեւ, անոնց երեւան ելած ժամանակ մարդասիրաբար զսպեց . . . : Մեր ներքին համազումը բարեկարգութիւնն է ազատութիւնն է, մեր երկրին մէջ ծայրէն մինչեւ ցմիւր շրջեցք եւ կը տեսնենք որ Գաղղիոյ այսօրուան բաղձանքն ալ այս է : Գաղաքաց եւ գաղտօրէից ժողովրդեան կարճը բը հարցուցէք, ամեն տեղ այս գրացումը պիտի անանք : Ժողովուրդը բարեկարգութիւն կուզէ, բայց ոչ յեղափոխութիւն : ասհմանաորեալ համարատու իշխանութիւն մը կուզէ, բայց ոչ յեղափոխական պատիճներ : . . . : Այս է Գաղղիոյ ընդհանուր կարծիքն եւ այս պիտի ըլլայ մեր օժանդակն ու ուժը : որուն պէտք ունինք մեր առջեւ հանուած բոլոր դժուարութեանց յաղթելու համար : »
 Տարիւ կոմսը պաշտօնէից մէջ կատարեալ համաձայնութիւն չ'կենալու

ընտրատուութեանց ալ պատասխանելով ըսաւ :
 « Թէպէտ տարբեր ծագմամբ՝ բայց կարծեօք համաձայն գոնուեցանք կայսեր անկեղծ հրաւերն ընդունելու : Երկրորդ, թէպէտ տարբեր ծագմամբ, բայց ներպայն վիճակը մի եւ նոյն կերպիւ կը նկատենք : Մեր խաղաղութիւն կուզենք, առեակախ խաղաղութիւն իւր բոլոր հետեւութիւններովը 'ի շնորհս զարգացման ներքին ազատութեանց եւ ընդհանուր հարստութեան : Այս է ահա պաշտօնէից քաղաքականութիւնը, որոյ ծանրութիւնը մեր վրայ է : Եւ ներքին չ'է ըսել, ինչպէս ըսաւ Պ. Ժիւլ-Ֆալը, թէ այս քաղաքականութիւնն անձնական կառավարութեան կը վերաբերի : Ո՛չ, մեր կը վերաբերի եւ մերքեւ քաղաքականապէս : Մեր կուզենք որ խաղաղութիւնը պահպանուի, եւ մեր բոլոր ջանքով կ'աշխատինք ասոր : Բայց նպատակն հասնելու համար դորս որ ձեռք մը, խորտ սիրտ մը, եւ արթուն աչք մը պէտք է, որովհետեւ պատերազմի հրեհն տասն տարու ընէ 'ի վեր Միացեալ-Նահանգաց, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Սպանիոյ մէջ բռնուրնկեցաւ . . . : Մեր յարտաբուստ եւ 'ի ներքուս խաղաղութիւնն կ'ուզենք, այն ընկերային խաղաղութիւնը որ ճշմարիտ ազատութեամբ միայն կը հաստատի : Ճշմարիտ ազատութիւն կը կոչուի զայն՝ որ իշխանութեան հարկաւոր ստորագրելն անխոհմտաբար ձեռքէն առնելու վրայ չ'կայանար, այլ ընդգիծալիք մեան արգարտութեամբ թեմը իրեն թափ կ'ընէ՝ անոր օրինաւոր դանդաղանքը բառնալով : »
 Այս վիճարանութիւնները դոցելով խնդրոց կարգին անյնեւը համար երկու առաջարկութիւն ներկայացած էր, առաջինը մեծագոյն մասին կողմէն այսպէս : « Խորհրդարանը պաշտօնէից բացարձակ եւ արդարաւոր յայտարարութիւնները տեսնելով, որք Գաղղիոյ մէջ բարեկարգութիւնն ու ազատութիւնը կ'ապահովեն, վստահութեամբ վերադադրին մասին կ'ուզեն այսպէս : « Ներկայից կարգին 'ի անցիկ » : Երկրորդը վերաբերելով թէ Գաղղիոյ ինքզինքն կառավարելի կ'ուզէ : Թէ անձնական կառավարութեան վերջ տալիք օրէնքները դեռ նոր պիտի դան : Թէ կառավարութիւնն այս եւ մանաւանդ ազատ ընտրութեամբ ազատ խորհրդարան մը կարգելու անհրաժեշտ հարկն վրայ ճիշդ եւ հաստատ բացատրութիւնն եւ ապահովութիւնն մը չ'տրուաւ, խնդրոց կարգին կ'անցի : »
 Աւելորդ է լսել թէ առաջին առաջարկութիւնը մեծագոյն մասով ընդունուեցաւ :
 Գաղմատից մէջ ձախող պատերազմի շար հետեւանքներէն մէկն երեւան ելաւ այս օրերու : Հացի սովը մեծ տաղանայի մէջ ձգած է մանա-

ւանդ Պօքէզ գաւառին բնակիչները : Աւտրիոյ խորհրդարանն այս ցաւալի վիճակին վրայ կարեկցելով, տէրութեան դանձէն 50,000 ֆիօրինի առժամանակեայ օգնութիւն մը խնդրելու առաջարկութիւն պիտի ընէ :
 Խոսալից մէջ այս օրերս շատ մը խարդախ պանքաներ անանկացած են, որոց բացը 100 միլիոն ֆրանք կանցնի : Այս պանքաները բացողները որք գիտաւորապէս Նարօլի քաղաքն իրենց կեդրոն ընտրած էին, հարիւրին 155 միլիոն 36 ամաական շահ վճարելու խոստմամբ եւ կեղծ ապահովութիւններով միամիտ մարդոց ստանիները ձեռք կանցունելին : Կառավարութիւնն իմանալով այս սպօրինաւոր առուուտը, որ հասարակութեան ստանիները կը ներու ներդաւոր միջոց մ'էր, խուզարկութեան ձեռնարկեց եւ այս գործողութեան դադարելը ձեռքալիւ ընել սկսաւ, որք ձեռուընկին անցած ստանիներուն հետ ուրիշ երկրի փախելու կաշխատէին : Արդէն հարիւրէն աւելի մարդիկ բախտարկուած եւ եօթն միլիոն ֆրանքէն աւելի ստակ բռնուելով Նարօլի պանքան դրուած է :
 ՀԵՌԱՊՈՒԼՈՐԻ
 Փարիզ 8 մարտ
 Մօնտ լրագիրը Հոսովէն եկած հետադարձութիւնը կը հրատարակէ, որուն մէջ ծանուցուած է թէ Պապին երէկ հրաման ըրեր է որ անսխալականութիւնը սահմանելու առաջարկութիւնը ժողովական հարց բաժնուի :
 Գիտողութիւնները մինչեւ մարտի 17 կրնան ընդունուիլ :
 Փարիզ 8 մարտ
 Գաղղիոյ կառավարութիւնը Հոսովի արքունեաց ըրած քաղաքականութեան զարգաց առաջարկութիւնները տեսնելով իր անմիջամտական քաղաքականութիւնը մէկը կը թողու եւ կը պահանջէ որ Գաղղիոյ կառավարութեան կողմանէ երեսփոխան մը ընդունուի ընդհանրական ժողովին մէջ :
 Կարգինալ Անթոնիլին այս առաջարկութիւնն ուղարկութեան առաւ, եւ քննելէ ետեւ պիտի պատասխանէ :
 Ասիական անսխալութեան առաջարկութիւնը ժողովական հարց բաժնուտ որոշումը Գաղղիոյ այս առաջարկութեան մերժուելուն նախադուշակ նշան մը կը համարուի :
 Փարիզ 8 մարտ
 Բօնսթիթի սիօնէլ լրագիրն Օսմանեան երկաթուղեաց Կարուական կարեւորութիւնը ցօտցնելով Արեւելեան խնդիրը խաղաղութեամբ լուծելու միջոց կը համարի :
 Փարիզ 8 մարտ
 Մօնիթէօր կըսէ թէ Օսմանեան երկաթուղեաց գործն արդէն մեծ համարութեամբ կը ընդունուի Եւրոպայի ամեն վաճառաչան քաղաքաց մէջ :
 Պոքէզ 8 մարտ
 Խորհրդարանին նախագահն հետադրով Բուզա իշխանին իմացոց երեսփոխան ընտրուելու եւ պատասխան խնդրեց : Իշխանըն ալ հետադրեց թէ պատասխանը բօսթայով կուտայ :

Համար, աւելի կտրուկ միջոցի մը ձեռք զարկին : Չորեքշաբթի իրիկուն ուշ ժամանակ Մարտիան Մնտօն պէյ եւ տասնի չափ ուրիշ անձինք, Ղաթաթիոյ Պատրիարքարանն երթալով, հոն գտնուող ժամկոչներն ու քահանայները դուրս հանելոյն, բոլոր սենեակները կնքեցին եւ դրսի դրանը վրայ ալ թաղթ մը փակուցին, ծանուցանելով թէ այսուհետեւ Պատրիարքարանի գործակալներն ու սպասաւորները բերայլ Պատրիարքարանը պիտի գտնուին, եւ գործունեցողներն ալ հոն պէտք է գիմեն :

Նոյն գիշերը բերայլ մէջ ալ բռնութեան փորձ մ'եղաւ, բայց չկրցաւ յաջողիլ :

Հակահատունեանք՝ Ոսկերեւանի եկեղեցւոյն մէջէն Հատունեանին աթոռը վերացած էին : Գանի մ'անձինք, սորոց մէջ էին կրտսի Մարտիան Պօղոս պէյնի երկու սպասաւորները, ժամը գիշերուան չորսին միջոցները յիշեալ եկեղեցին կերթան բիրերով զինեալ, եւ ժամկոչներուն սպասաւորները ընկնելով Հատունեանին աթոռը վերադառնալով զենքը փորձ կըլիտործեն, բայց բռնութեամբ ռոտիկաւորութեան կը յանձնուին :

Այսպէս ահա ազգային ստեն իրաւունքը Հոռոմի կրօնապետական սահմանմանց զոհեալ կը բռնագաղտին մեր կաթիլիկ ազգայինք : Իրենց Պատրիարքարանին ու հիւանդանոցին անսպասելի տէր չեն համարուիր, վասն զի Գեր. Հատունեան իրենց զուլի չեն ընդունիր եւ իրենց ազգային կրաւունքներն անվճար պահել կուզեն :

Իսկ Հոռոմի եկող լիազոր քննիչը Մոնտիանօր Բլիտմ' չորեքշաբթի օրը Բարձր. Մեծ Եպարքոսին ներկայանալէ ետեւ՝ գործի սկսած կերեւի : Պարտած գրոյցներուն նայելով, Մեծ Եպարքոսն ազգային իրաւանց խնդիրը Բ. Գրան շնորհած արտօնութիւններէն անբաժանելի ճանչելով, այս կէտք Բ. Գրան որոշման վերապահեր, եւ խնդիրը պաշտօնէնց ժողովին զենել խոստացեր է :

Եւ թէ այս լուրն ստոյգ է, խնդրոյն ազգային եւ կրօնական մասերը կը բաժնուին իրարմէ, եւ Մոնտիանօր Բլիտմի ալ մի միայն կրօնապետ այս գործին միջամտելու իրաւունք կը մնայ յամուսն Հոռոմայ, Հետեւաբար անիմանալի դորութենէ մը խրախուսեալ վեհ գլուխը կը վերցնէ, նախապաշարմանց կապերը կը լրջին ու գերութեան շղթայները կը թօթափին : Բանադրանաց շանթերով զինքն անգամայնու եւ զոգ վատիկանու դէմ վեհմտաւ ճակատը վերցնելով՝ աներաւ, եւ կը գոչէ . . . : Հայրենիքը եւ խորանք ինձի տուր ըսողին դէմ՝ համայն աշխարհի առջեւ կը բռնուի . . . : Ձեռք բանադրող ինքն ալ կը նզովէ : Օրոտտափառ ինքնակալի մը բարեգութ խնամոցը կապտատանի ալ զինքը հալածող ձեռքը համբուրելէ կը դադարէ : Գու մ'ի կ որ Հայուն անունը ընալին՝ ընել վճռելով, կազազակէ . . . : տուր ինձ մինչեւ յայս ր բռնութեամբ յախշտակած իրաւունքներու ներքոյ թիւնները, Յորեւեւ աններդ քեզի թող ըլլան, կը պոռայ . . . : Բայց Հոռոմ չյուսահասիր, չլքանիր . . . : մարդուս մտքէն չանցած միջոցներու կը դիմէ : Եւ տարանակաւ ազաւոյնի միամտութիւնը բոլորովին մէկ կողմ թողնելով՝ օձին խորամանկութեան կը հետեւի . . . : Հայուն ջերմեանը թեմէն ու աղօթութեամբ թեմէն օգուս մը քաղել ուղերով՝ բանադրանաց սպասաւորները ամենու աչքին մեկտր նետել կը ճգնին Գ :

Մնացած ան դարերը երբ ժողովուրդը կարող ալ դրել չէր դիտար . . . այսինքն

Գեր. Հատունեանի աշխարհական պատրիարքութիւնը մէկ կողմ թողնելով, իբրեւ Հոռոմի կողմէն կարգեալ հոգեւոր գլուխ ընդունելու կամ չընդունելու կը յանդի խնդիրը : Մտր համար ալ Մոնտիանօր Բլիտմ' Հոռոմէն բերած աւագ բանագրանքի զէնքն ունի իր ծոյրը, զոր վաղը երեւան պիտի հանէ, կրտսն, քահանայներէն ըսկըսելով :

« Ես աշխարհականաց հետ գործ չունիմ, ըսեր է յիշեալ Մոնտիանօրը, այլ մանաւանդ եկեղեցականները կանչելով զատ զատ պիտի իրբ ըստեմ : Եթէ մտիկ չընեն, սաստիկ « բանագրանք եւ նզովք պիտի կարդայցնեմ եկեղեցեաց մէջ : Եկեղեցիները գոյնելով՝ պիտի կնքեմ, եւ « հետեւալ քահանայներն ալ Հոռոմ պիտի դրկեմ, եւ այլն եւ այլն : »

Մտր վրայ ազգային իրաւանց պաշտպան մասը՝ եկեղեցականք եւ աշխարհականք՝ գումարուելով վերադառնալու տեղ եւ, որ 1870 յունվար 25 ին ըստարագրած յայտարարութեան ամենափոքր մէկ կէտէն չխտորին :

Միանդամայն Բ. Գրան բողոք մը տուին Ղաթաթիոյ Պատրիարքարանին գոյուելուն ու կնքուելուն դէմ, եւ լրաճնուս նայելով կայսերական կառավարութիւնը դժգոհութիւն յայտնելով այս եղելութեան դէմ՝ իրատացեր է Պատրիարքարանը բանալ : Բայց մինչեւ այսօր դեռ բացուած չէ :

Երէկ Մոնտիանօր Բլիտմ' Մնտօնեան կրօնաւարաց վարժարանն երթալով վարդապետները մի առ մի կանչեր եւ իրենց դատէն ետ կենալու յորդորանք ըրեր է, բայց ամենէն ալ չե՞ բռնութեամբ (ոչ կարեմք) պատասխան տուր է :

Իրայ 28 փետրվար 1870

Ձեր պատուական լրագրոյն մէջ հրատարակուած մնացեալ երեւոյթութեանց ցուցակին մէջ իմ անունս ալ գրուած է :

Ես արդէն իմ հրատարականս Ս. Պատրիարք հօր մատուցած ըլլալով կը խնդրեմ որ այս կէտը հասարակութեան խնայնէք, որպէս զի ընտրութեանց

քըն տգէտ էր . . . ջնորքի պէս աներկու թացան այն օրերը երբ աշխարհականք եկեղեցականաց ամենախոնարհ ծառաներն էին : Հիմակուան պէս Աւետարանին ոգին երբէք ըմբռնուած չէր . . . հաւատոյ բռնաւոր միապետութեան կրօնական հասարակապետութիւնը յաջողեց . . . ազատութիւնը հաւասարութիւնն ու եղբայրութիւնն իր կրօնական ամեն շրջնու ու պայծառութեամբը երեւան ելաւ : Գարուն մարդն իրեն նման կրօնից պաշտօնեայ պահանջեց . . . իր ժողովներէ, կից ջերմեանը ներքէ ալ ձանձրացած է . . . պարզ խօսքերով դո՛հ ըլլալէ հետեւ՝ հաւատք առանց գործոց մեռեալ է, կրտս . . . բարի ըլլանքներ կուզէ . . . մանաւանդ առ ինտուր պատարագէ չախորժիր . . . ինչպէս աշխարհականին՝ այնպէս ալ եկեղեցականին յանցանքը երեւան կը ջերմեան : Մեր պաշտօնական քահանայն այս ամէն բան տեսնելով կապի կը մնայ . . . մտքէն մնաք բարեաւ կրտս քարայն տուներու, անչորժ կարեւորներու, պարտա հայկերովներու . . . ուզէ չուզէ՝ բիրտատի աղքատութեան պիտի հետեւի . . . բայց դեռ այն երկանիկ ատենը հասած չէ : վերջին ճիգ մ'ալ թափելնք, ըսաւ Պատրիարք, մեր կորմնոյցածը ափ բերելու համար : մանրու մօտ կանխելը սատարի կը պըլը

միջոցին իմ տեղը ալ ուրիշ մը ընտրուի :

Մնամ ամենայն յարգանքով Կ. ՓՆՆԱՍԵԱՆ

Երեսօղէմի Սիօն ամաստարին վերջին թուոյն մէջ հետեւեալ կարեւոր նամակը կը տեսնենք :

Լոնդոն Գեղա . 10—1869

Սենեակ արտաքին պաշտօնի

Տէր իմ : Նորին վեհախառութեան Երեսօղէմի հիւպատոսը զանց չըրաւ իմայնիկ մեզ Հապէշխտան գնացող Սպիտակոտին երկար միջոց հոն մնալէն յետոյ կրկին ողջամբ յերեսօղէմ գտնուելու, զոր Ձեր Սմնապատուութիւնը խրկած էր հոն գերութեան մէջ եղող Անգղիացի հպատակաց ազատութեան համար միջնորդելու :

Սոյն լուրը մեծ ուրախութեամբ ըստացաւ Նորին վեհախառութիւնը, եւ հրաժման ըրաւ ինձ որ իմացնեմ Ձեր Սմնապատուութեան որ ցանկալով թաղուհին յայտնել թէ որքան մեծ արժէք տընուած է այն սիրելի օգնութեանը զոր Ձեր Տէրութիւնը փութաց շնորհել Հապէշխտանի մէջ եղող իր ծառայներուն մըրիթարութեան համար, ուստի հրամայեց ինձ Նորին վեհախառութիւնը որ իւր իշխան ամուսնոյն եւ կալի իշխանին կեղծանաղի պատկերները սոյն նամակիս հետ Ձեզ յուղարկեմ :

Այս պատեն տոթիւս կը շնորհաւորեմ եւ ես Ձեր Սմնապատուութեան Գեր. Եպիսկոպոսին վերագրածը, եւ կը յայտնեմ իմ բարձր համարմանս զգացմունքները, որով պատիւն ունիմ ինեկ :

Տէրութեան Ձերում ամենախոնարհ եւ ամենաճանաչող ծառայ

Ք. Ա. ՍԵՆԱՍԵԱՆ

Առ Ն. Սմնապատուութիւն Պատրիարքին Հայոց

Երեսօղէմ :

Ստամբուլ 1870 փետր. 22

Իմ արդիք :

Այսօրերս Գարակէօմիլի եւ Սալմաթիօմիլի միացեալ թաղերու նիստումը զանազան զրկչներ յասպարէզ նետուած եւ այլ եւ այլ դիտումներով նըկարագրութիւններ ըրած են :

Ասոնց մէջ թէ աղիւ զգացումները վերաւորող անճանայ գովարանութիւններ եւ թէ չանտրու վերաբերեալ գործերն

պընջ : Ահա ձեռք բանագրանաց կապարճին երկնցներով քանի մը նզովքի սլաք կուտեն : Բայց զիտոյցած ըլլայ որ այդ նետներն անզօր եւ անկար յետս պիտի դառնան :

Ե . Գուցէ Հոռոմ ճիղիլիթներու թեւաղբութեան անսպով զաղգը կրօք բանագրելու ելնէ : հոգ չէ : Պատկ մը կապածը ուրիշ Պապ մը կարծեկէ : Կապչոյն բանագրանքն երկրորդը ապօրինեալ կը հրատարակէ, որովհետեւ ժողովուրդեան գանգաւոր իրաւացի փաստերու վրայ հիմնեալ է : 1301 դեկտեմբեր 5ին Պոնտիփակիոս Բ. Պապը Գաղղոյ փիլիպպոս Գերեցիկ առնուն թագաւորին կոնգակ մը զըրկեր էր, որ իւր խօսքը չլուծեամբ մը տիկ ընկելու հրաւերելէ ետքը կը յաւելուր : « Ստուած զմեզ թագաւորներու եւ պետութեանց զուլի կարգեց իր եւ սուրբ հաւատոյ անուամբ ամեն բան կործանելու, քանդելու, ցրուելու, շինելու եւ անկելու համար : Մի կարծեմ որ մեծ մը չունիս, մի խորհիր թէ եկեղեցականին հպատակութեան ներքեւ չես ի՞նչ որ այդպէս կը մտածէ՝ անօրէն է : ո՞վ որ այս կարծեացու դէմ կը գնէ յամաւարան հասաւ է, հոգեւոր հովուին փառախէն բաժնուած է : » : Այս խօսքերէն վերջը, Պապը Գաղղոյ տէրութեան ամեն գործերը մի ըստ միով ընկալաւ :

ու բաղձանքներն անհասի մը վերաբերող անճ գրուածներ, որոնք զուրա տուաւորութիւններէ ուրիշ ազդեցութիւն մը չունին, ստիպած են զիս երկու սաղբան դրել :

Առաջին տղերու թեան համար կրտսն ինչ որ չափազանցութիւն է իրականութիւնը կ'ստուերէ եւ գործին արժանաւորութիւնը կ'նուստէ, ուստի արժամարհանօք կ'նկատեմ այն ամեն գովարանութիւնները որոնք պարտաւանքէ աւելի արդեզ են եւ անխորհուրդ եռանդեան արդիւնք :

Իսկ երկրորդին դաւով, չատերու աշխատութեան արդիւնքը մասնաւորի վերաբերելը՝ նոյն աշխատող շատութեան քրտուքն ու բաղձանքը բռնաբարել է, բռնաբարում մը որ եռանդներ կ'մարէ, ուժերը կ'տկարացնէ, բազուկները կ'ջլատէ եւ քայլերը կ'կասեցնէ, ուստի եւ այս տեսակ գրուածներուն ամենն ալ թէ անձիս եւ գործին արտասարբ թշնամանքներ նկատելով աժգոհութեամբ միայն կ'փոխարինեմ :

Այս առթիւ իմ շնորհակալութիւններս կ'յայտնեմ ամեն այն համասագրիչներուն որոնք թէ ընկերութեան (որ մեր գործելու ուժն ու գորութիւնն է) եւ թէ հոգարձութեան ժողովոյն (որոց քրտանցը աջակից միայն գտնուած եմ) քաջալեր եւ յորդոր եղած են :

Ազնիւ խմբագիր, ներկայս ձեր էջերուն մէջ ընդունել բարեհաճեցեք, որով կ'թողուք զիս շնորհապարտ :

Յուսմով Ձ. Ք. Ք. Ք. Ք.

Խմբագիր :

Վսեմախոյ Նրամեան Գէորգ պէյը որ ի փարիզ, ուղեւոր դարձեալ իւր խնամքը տարածել Ազգ. Հիւանդանոցը պապատարեալ խղճալեաց վրայ, ամառ մէջ 1000 օխայ բրինձ նուիրեց ազգայնորաբար : Վսեմախոյ Պէյին այս մեծ շնորհէն հոգաբարձութեան յաւէտ երախտապարտ կը խնդրէ . . . : Խմբագիր որ ձեր պատուական լրագրոյն միջոցաւ հրատարակեան շնորհակալութեան մատուցանէք Նորին վեհախառութեան հոգաբարձութեանս կողմէ :

1870 փետր. 22 : Առ Ս. Սաղ. Ազգ. Հիւանդանոցի գրասեն. Նիւան. (Ի+)

տեղով՝ դրամները փոխելուն համար անգամ զարքայն կը յանդիմանէր : Բայց ի՞նչ բրաւ փիլիպպոս . . . արդեօք վախէն տէրութեան ամեն գործերը քահանայապետին յանձնեց . . . արդեօք իր իրաւունքէն զրկուելով՝ Հոռոմայ եպիսկոպոսին կա՞մը կատարեց . . . ո՞չ ո՞չ . . . : 1302 փետրուար 11ին օրն էր, ֆարիզի բնակիչը թագաւորին հրամանաւը հրատարակ մը ժողովուրդով անդաւրեւնական կոնգալը մեծ ահանդէս փառօք այրեցին : Պապը կատղեցաւ, սպուտ կանչեց, բայց բուն չկրցաւ ընել : Մի է սուրբ եկեղեցի « բառերով սխալ կոնգակ մ'ալ հրատարակեց, զոր աւերողը կը համարեմք հոս արձանագրել : կղեմէս է՝ Պոնտիփակիոս Բ. ի յաջորդը՝ իւր նախորդին այն փոքուն կոնգակներն յետս կոչեց, որոնց մէջ Պապը իւր իշխանութիւնը մինչեւ աշխարհական գործոց վրայ տարածել կուզէր, եւ այս երեւակայական իշխանութիւնը մերժողները հերետիկոս կը համարէր : Միայն Պոնտիփակիոս Պապին այդ կարծիքն է հերետիկոսական իրաւելու արժանի, Ստուածաբաններուն այն ըսկըրան համեմատ որ կրտս. « Հաւատոյ կանոնի դէմ կը մեղանչէ ու հերետիկոս է՝ ոչ միայն հաւատոյ սովորեցուցածները ժխտողը, այլ նաեւ այն որ սուրբ կրօնքին հետ վերաբերութիւն չունեցող բաներն իբր հաւատոյ նիւթ կը քարոզէ : » ԱՐՏԱՆԱԶԳ

